

УДК 343.11

Віолетта Володимирівна РЕЦ,

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(науковий керівник – Федченко В. М., кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу,
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Посилення корупційних тенденцій в державі зумовлює необхідність створення органів її протидії. Саме тому реформування державного управління і владних відносин відзначається посиленням боротьби із корупцією. Корупція за своєю природою є великою загрозою для суспільної впорядкованості і стабільності, навіть, для національної безпеки. Таким чином створюється механізм виявлення, запобігання, розкриття і розслідування корупційних правопорушень. В Україні функціонує достатня кількість органів, які ведуть боротьбу із суспільно небезпечними проявами, проте основні завдання покладаються на Національне антикорупційне бюро України і достатньо новий інститут Вищий антикорупційний суд України.

В системі сучасного антикорупційного захисту діють органи, які ведуть боротьбу із корупційними діяннями. До таких органів належать: Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національне агентство запобігання корупції (НАЗК), Вищий антикорупційний суд України. Крім того, сектор повноважень щодо боротьби із корупцією делегований органам Національної поліції, Служби безпеки України, Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, отриманими від корупційних та інших злочинів тощо [1]. У своїй сукупності ці органи мають забезпечувати бездоганну охорону від вчинення корупційних правопорушень і бути для громадян гарантом належного рівня функціонування.

14 червня 2018 року набув чинності Закон України «Про Вищий антикорупційний суд України». Шлях утворення цієї інституції був дійсно довгим та надзвичайно складним. Під тиском міжнародних партнерів України думки найвпливовіших вітчизняних політиків стосовно доцільності такого кроку еволюціонували від характеристики суду як атрибуту країн третього світу, і аж до буквально рятівного кола для європейської, демократичної України.

Поява Вищого антикорупційного суду в Україні сьогодні є новацією у вітчизняному законодавстві. На думку вітчизняних юристів, суд такої юрисдикції являє собою необхідний, завершальний елемент антикорупційного законодавства. Він являє собою не «механізм попередження, припинення, виявлення та розкриття корупційних діянь», а «механізм здійснення правосуддя» у такій сфері [2].

У нормативно-правових актах, які регламентують діяльність Національного антикорупційного бюро України і Антикорупційного суду України визначено коло їх повноважень щодо корупційних діянь у сфері службової діяльності [3].

Антикорупційний суд розглядає корупційні справи, які розслідує Національне антикорупційне бюро. Суд розглядає справи по суті, а також являє собою апеляційну інстанцію [4].

На сьогодні в Україні вже створена і функціонує незалежно від влади та підтримувана західними партнерами антикорупційна вертикаль – НАБУ, яке розслідує справи про корупційні діяння, що на нашу думку є значним прогресом у вітчизняному антикорупційному законодавстві, а антикорупційний суд їх саме і буде розглядати, що також є своєрідним гарантом досконалого функціонування вертикалі протидії корупції на кшталт найрозвиненіших держав світу.

На думку представників ЗМІ, які проводили соціологічне дослідження багато політиків та депутатів і досі остерігається, що така непідконтрольна владі вертикаль може у майбутньому покарати їх самих [5].

Між тим, запровадження в Україні спеціалізованого антикорупційного суду чи окремих суддів було однією з рекомендацій і Організації Економічного Співробітництва і Розвитку (ОЕСР) у контексті аналізу антикорупційних реформ в Україні [6].

До того ж, порядок утворення спеціалізованого антикорупційного суду передбачає прозору і справедливу процедуру відбору кандидатів на посаду судді антикорупційного суду, до якої повинні залучатися й спеціалісти з міжнародним досвідом [5].

Слід наголосити, що під час опрацювання Законодавчим Комітетом Верховної Ради України проекту Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» експертами зазначено, що запропонований механізм протидії корупційним проявам в Україні є неефективний. Одним із шляхів підвищення ефективності протидії корупції є інституційна реформа органів, що здійснюють досудове розслідування і кримінальне переслідування у справах про корупційні злочини [7].

Однак, парламент схвалив Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» і тим самим створив новий автономний орган поза системою вже існуючих правоохоронних органів.

Таке рішення на нашу думку є доцільним і актуальним у питаннях боротьби з корупцією. Як свідчать міжнародні експертні групи, хоча і не довгострокова, але вже ефективна робота проводиться вказаними органами. Так, за даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International, українці вважають свою державу однією з найбільш корумпованих у світі. На сьогоднішній день індекс CPI країни складає 27 балів зі 100 можливих, що лише на 1 бал більше, ніж минулого року. У всесвітньому рейтингу Україна посідає 130 місце зі 168 позицій. У минулому році країна була на 142-му місці зі 175 позицій. Здійснити невеличке зростання індексу Україні вдалося завдяки збільшенню суспільного осуду корупціонерів, створенню антикорупційних органів та появі руху викривачів корупції. А от зволікання із реальним покаранням хабарників, а також збільшення корупційної складової у стосунках бізнесу та влади не дають Україні зробити рішучий крок уперед за показниками CPI [8].

До того ж, такий досвід не є новим для інших країн, які ведуть ефективну боротьбу з корупцією. Подібні структури вже досить тривалий строк існують та діють у США, Польщі, Франції, Сінгапурі, Ізраїлі, Індії [9].

Завданням Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, вчиненими вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і становлять загрозу національній безпеці.

Водночас, завданням Вищого антикорупційного суду України (ВАСУ) є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [4].

Виходячи із визначених законодавцем завдань, можна дійти висновку, що створення Вищого антикорупційного суду завершує антикорупційну вертикаль: від виявлення і розпізнання злочину НАБУ до розгляду справи про корупційне правопорушення у судовому порядку і призначення покарання власне судом. Але, на сьогодні проблемним питанням у функціонуванні цих органів є розмежування їх повноважень. Відповідно до нормативних актів НАБУ здійснює оперативно-розшукові дії і досудове розслідування корупційних правопорушень [3] тощо, а Вищий антикорупційний суд – кримінальне провадження у справах, віднесених до його підсудності [4]. Тобто виникає проблема розмежування юрисдикції. Якщо НАБУ і ВАСУ – антикорупційна вертикаль, то підсудність ВАСУ – це підслідність НАБУ. Така концепція є закономірною і логічно впливає внаслідок аналізу нормативно-правових актів, які регулюють діяльність цих органів.

Українському законодавству слід виробити запобіжник для виникнення проблем із розмежуванням юрисдикції. Таким органом може слугувати Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка передаватиме до суду справи підсудні лише НАБУ. Такі дії слугуватимуть своєрідним фільтром і гарантією того, що в антикорупційний суд потраплятиме визначення категорія справ, що зумовить якісний і детальний розгляд обставин вчинення корупційних правопорушень.

Сьогодні гостро постало питання щодо чіткого визначення підсудності, і законодавець намагається внести зміни до закону, перш за все, але необхідно виробити певний механізм розмежування корупційних правопорушень. У сучасному законодавстві невизначена підсудність Вищого антикорупційного суду є колізією, яка заважає нормальному функціонуванню і успішному впровадженню вертикалі [10].

У Законі України «Про Вищий антикорупційний суд України» зазначено, що «[суд]...здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів,

віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом» [4]. На даний момент існує лише проект норми процесуального закону (ст. 33-1 Кримінального процесуального кодексу України), яка також потребує належного опрацювання і удосконалення [11].

У цій нормі містяться так звані корупціогенні вади законодавчої техніки. Визначена законопроектом підсудність в цілому не відповідає рекомендаціям міжнародних експертів, тому що ВАСУ підсудні не всі справи НАБУ, що в подальшому призведе до неупорядкованості спрямування справ для розгляду і, як наслідок, значно зменшить ефективність існування органу антикорупційної юрисдикції.

В Україні існування антикорупційної вертикалі є значним і рішучим кроком вперед у законодавчій сфері, який був зроблений для вирішення нагальної потреби – здійснення правосуддя у справах, підслідних НАБУ. Крім того, становлення такого механізму для України є життєво необхідним. Подібна система працює в багатьох країнах світу і активно запроваджується в Україні для швидкого, ефективного та законного способу вирішення проблеми відсутності вироків щодо корупціонерів вищої ланки, а також є необхідною умовою для успішної боротьби з корупцією в Україні [12].

Отже, шлях утворення Вищого антикорупційного суду в системі органів правосуддя був дійсно довгим та надзвичайно складним. Під тиском міжнародних партнерів України думки найвпливовіших вітчизняних політиків стосовно доцільності такого кроку еволюціонували від характеристики суду як атрибуту країн третього світу і аж до буквально рятівного кола для європейської, демократичної України, абсолютно нової юридичної категорії. Саме тому сьогодні виникають проблеми із нормативним закріпленням підсудності суду і встановленням правових зв'язків під час реалізації завдань НАБУ і Вищого антикорупційного суду.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 №1700 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 10.03.2019).
2. Іванова Н. І. Ракурс: Антикорупційний суд: перспективи. *Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти*. 2017. № 3. С. 83.
3. Про Національне антикорупційне бюро України : закон України від 14.10.2014 № 1698 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 10.03.2019).
4. Про вищий антикорупційний суд : закон України від 07.06.2018 № 2447 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> (дата звернення: 10.03.2019).
5. НАБУ, САП, Антикорупційний суд: співпраця чи особисті «розборки» // 24 канал : сайт. URL: https://24tv.ua/ru/nabu_sap_antikorupciynij_sud_spivpracija_chi_osobisti_rozboroki_n1048555 (дата звернення: 10.03.2019).
6. Сотник Е. Антикоррупционный суд: быть или не быть // Новое время : сайт. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/sotnyk/antikoruptionsijnyj-sud-buti-chi-ne-buti-1917602.html> (дата звернення: 10.03.2019).
7. Мусіяка В. Антикорупційний суд: стратити не можна помилувати // INSIDER : сайт. URL: <http://www.theinsider.ua/politics/59ce236b429ae/> (дата звернення: 10.03.2019).
8. Індекс корупції – 2015 // Transparency International Ukraine : сайт. URL: <http://ti-ukraine.org/research/indeks-korupsiyi-cpi-2015> (дата звернення: 10.03.2019).
9. Новіков О. Світовий досвід функціонування спеціальних антикорупційних органів. *Ефективність державного управління*. 2015. № 43. С. 52–57.
10. Замкнутая вертикаль. Что такое Высший антикоррупционный суд и почему его создания боятся политики? Украинская правда : сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2018/06/7/7182654/> (дата звернення: 10.03.2019).
11. Проект Закону про Вищий антикорупційний суд : від 22.12 2017 № 7440 / ініціатор П. О. Порошенко // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63218 (дата звернення: 10.03.2019).
12. Осадча А. Вищий антикорупційний суд: варто чи ні? Юридична газета online : сайт. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vishchiy-antikoruptionsijnyj-sud-var-to-chi-ni.html> (дата звернення: 10.03.2019).

Одержано 21.03.2019